

"Mana-yı harfî, kastî hükümlere mahkûm-u aleyh olamaz. Ve o mana-yı harfînin inceliklerine tetkikat yapılamaz. Fakat mana-yı ismi, sâdık, kâzip her hükme mahal olur." İzah eder misiniz?

Kavaid-i mukarreredendir ki: **"Mana-yı harfî, kasdî hükümlere mahkûm-u aleyh olamaz. Ve o mana-yı harfînin inceliklerine tetkikat yapılamaz. Fakat mana-yı ismî; sadık, kâzip her hükme mahal olur."** Bu sırra binaendir ki mana-yı ismî ile kâinata bakan felasifenin kitaplarında kâinata ait hükümler, nefsü'l-emirde örümceğin nescinden zayıf ise de zahire göre daha muhkem görünüyor.(1)

KELİMELER:

MANA-YI HARFİ: Bir şeyin, başka şeyleri tanıttırmasına ve bildirmesine mana-yı harfi denir.

MANA-YI İSMİ: Bir şeyin sadece kendisini bildirip tanıttırması

MAHKÛM-U ALEYH: Yaptığı fillerden dolayı kendisine hitabı şer'i teveccüh ve taalluk eden mükellef insan

MAHKÛMUN BİH: Mükellef kimsenin şer'an müspet veya menfi olan fiilleri

SİDK: Doğruluk

KAZİB: Yalancı

Bu cümlelerin anlaşılabilmesi için nahiv ilminin bazı kaidelerini bilmek lazım geldiğinden, şu izahı, meselenin anlaşılabilmesi için uygun görüyoruz.

Nahiv âlimleri kelimeyi üçe ayırırlar:

Fiil: Hadiseye veya zamana delalet eden kelimelerdir.

İsim: Zaman kaydına girmeksizin bir manaya tek başına işaret eden kelimelerdir.

Harf: Kendi başına bir manası olmayıp, ancak isim ve fiil gibi manalı kelimelerin manalarını göstermeye vasıta olan kelimelerdir. **Yani harf, başkasının manasına hizmetkârdır.** Bizzat tek başına bir manası yoktur.

Şimdi bir örnek ile bu tarifleri anlamaya çalışalım:

"Ankara'dan İstanbul'a geldim." cümlesinde üç kelime gözümüze çarpmaktadır.

Bunlardan **“Ankara”** ve **“İstanbul”** kelimeleri, bir zamana tabi olmadan kendi başına manaları bulunan kelimelerdir ki, bunlara **“isim”** diyoruz. **“Geldim”** tabiri fiil olup, bir zaman kaydına girerek (*geçmiş zaman*), kendi başına bir manayı kendinde taşıyan bir kelimedir. Bu iki kelime sınıfının ortak yanları, bir manalarının oluşudur. **“dan”** ve **“a”** ekleri ise, bir manaya sahip değildir. Ancak **“dan”** eki, "Ankara" ismine eklenince, **“gelme”** fiilinin başlangıç noktasını; **“a”** eki de "İstanbul" kelimesine eklenince, aynı fiilin bitiş noktasını gösterir.

Yaptığımız bu izah neticesinde anlaşılmaktadır ki: **“dan”** ve **“a”** ekleri, **“Ankara”** ve **“İstanbul”** kelimelerine eklenince bunlara yeni manalar kazandırır. Ama bu eklerin, aynı kelimelerle olan bağlantıları kesilince, herhangi bir mana ifade etmeyecekleri gayet açıktır. Demek **“dan”** ve **“a”** ekleri, diğer iki kelimenin yeni manalarının anlaşılmasına hizmet eden alet ve vasıtalar. İşte bu iki ek **“harf”** denen sınıftandır. (*“dan”: Mef’ulun minh - ayrılma yeri; “a”: Mef’ulun ileyh - yaklaşma yeri*)

Tekrar aynı cümlemize nahvi bir tahlille başka bir yönden tekrar bakalım:

Örneğimizdeki **“geldim”** kelimesini, **“Ben geldim.”** şeklinde inceleyecek olursak, **“ben”** mübteda; **“geldim”** ise mahkûmun bihtir.

“Ben geldim” hükmünün doğruluğu ve yalanlığı münakaşa götürür. **“Gelme”** fiili, realiteye yani gerçeğe uygun olsa veya olmasa hüküm özelliğini yitirmez. Bu hüküm sıdka veya yalana mahal olur. Gelmişse doğrudur, gelmemişse yalandır. Fakat **“dan”** ve **“a”** harflerinde doğruya veya yalana mahal olacak bir hüküm mevcut değildir. Zira kendilerinde başlı başına bir mana yoktur ki bu mana üzerine lehte veya aleyhte bir hüküm tahakkuk etsin. Bu sebeple bu ekler ne mübteda, ne haber, ne mahkûmun bih, ne de mahkûmun aleyh olurlar. Demek ki mana-yı harfi kasdi hükümlere mahkûmun aleyh olamaz. Ancak mahkûmun bih ve mahkûmun aleyhin maksatlarına vasıta olurlar.

Mesela, **“geldim”** denildiğinde akla gelen “nereye” sualine, **“İstanbul’a”** şeklinde cevap verilir. Buradaki **“a”** eki, gelme fiilinin son noktasının **“İstanbul”** olduğunu gösterir. Bunun dışında başka bir manası yoktur. Ama mahkûmun bih ve mahkûmun aleyh olan **“Ben geldim.”** cümlesinin özellikleri çoktur. “*Nereye geldim? Geldiğim yerin özellikleri nelerdir? Niçin geldim?*” gibi hususiyetler ile bu hükmün doğruluğu ve yalanlığı üzerinde inceleme ve araştırma yapılabilir.

Şimdi de Üstadımızın bu cümleyi zikrindeki maksada geldik. Üstadımızın bu cümleyi zikrindeki maksadı, kâinatın mahiyetini ve imanın hakikatini beyandır. **Şöyle ki:**

Bu kâinat baştanbaşa, zerresinden yıldızlarına kadar bir harf hükmündedir. Nasıl ki örneğimizde **“dan”** ve **“a”** eklerinin bir manası yoktu. Lakin tek başına manaları olan kelimelere eklenince, onlardan kastedilen manaların anlaşılmasına alet ve vasıta oluyorlardı. Aynen bunun gibi, bir harf olan kâinatın da bizzat manası yoktur. Ancak, Allah’ın isim ve sıfatlarının anlaşılmasına bir alet ve tefekkür edilmesine bir

vasıtaadır.

Mesela, bir gül çiçeğini ele alalım: O çiçeğin yoktan icadının dürbünüyle Cenab-ı Hakk'ın **Hâlık, Âlim, Kadir, Bais, Mübdi, Bedi, Mucid, Hakim** vb. isimleri bilinir. Yine o çiçekteki güzelliğin penceresi ile **Mücemmil, Nakkaş, Bâri, Musavvir, Latif, Zahir** vb. isimleri tefekkür edilir. Mükemmelen rızıklanması ve ihtiyacının karşılanması lisanı ile **Rahman, Vehhab, Rezzak, Mukit, Kerim, Berr** vb. isimleri anlaşılır. Yine o çiçek hayatıyla **Allah'ın Hayy, Kayyum** ve **Muhyi** isimlerine; ölümüyle ise **Mümit, Celil, Cebbar** ve **Kahhar** gibi isimlerine işaret ve delalet eder. âdeta o çiçek, esmâ-i hüsnânın bir kitabıdır, tezgâhıdır ve aynasıdır.

Bir çiçek nasıl ki Allah'ın güzel isimlerini kendinde okutturuyor ve sıfatlarına bir ayna oluyorsa, aynen öylede, kâinat dahi böyle bir çiçektir. Kıymetini ve manasını, dayanağı olan esmâ-i hüsnâdan alır.

Demek kâinatta sergilenen **tedbir** (akıbetini bilerek idare etmek), **tanzim** (nizama koymak), **tedvir** (dilediği gibi çevirmek), **tertip, tavzif** (vazifelendirmek), **tezyin** (süslemek) gibi kasıtlı ve bilinçli fiillere kâinat mahkûmun aleyh ve fail olamaz. Yani bu fevkalade işleri kâinat yapıyor denilemez. Bu muazzam ve büyük fiiller, cansız, akılsız ve hayatsız sebeplerden bilinemez.

Hem nasıl ki bir harf hakkında tetkikat yapılamaz; zira manası yoktur. Öyle de kâinat dahi, her ne kadar şaşalı ve şatafatlı görünse de bir harf hükmündedir. Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarını anlamaya ve tefekkür etmeye bir alet ve vasıtaadır. Bu sırdan dolayı, kâinata felsefeciler gibi bizzat bakılamaz ve bu mana ile araştırmaya girilemez. Hatta bu cihette kıymet vermek bile büyük bir hatadır.

(1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Şule](#).